

ACC. N:R M. 12687:1-5.

Landskap: Skåne Upptecknare: Nils-Arvid Bringéus
Härad: N. Åsbo Berättare: Nämndemannen Fritz Jansson
Socken: Örkelljunga Berättarens yrke: målare
Uppteckningsår: 1952 Född år 1877 i Sånarp, Örkelljunga sn

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Spinnrockssvarveri: 7-5.

ACC. N:R M. 12687: /

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Sagesmannen är själv målare och nämndeman, men tillhör en gammal "rockadrejaesläkt". Hans farfar, Carl Svensson från Pershults by i Våxtorp, Halland började när han var 14 år tillverka spinnrockar. Tre söner fortsatte detta hantverk, nämligen Johannes, Nils Carlsson och Janne Carlsson. Den senare är sagesmannens fader. Han var född 1830 i Pershult och flyttade 1866 till Sånarp, Örkeälljungas socken. Johannes Carlsson flyttade till Ö. Karup och svarvade även han. Men därjämte hade han sågverk och var fruktodlare. Dog vid 70 års ålder. Även hans äldste son var svarvare. - Min far Janne Carlsson gjorde spinnrockar även sedan han flyttat till Örkeälljunga sn. Han tillverkade spinnrockar i 30 år, mellan 1856 och 1886. Sedan fortsattes det av min bror Gottfrid Jansson, som var född 1871 men dog redan 1911. Denne hade gjort noggranna anteckningar över de spinnrockar han tillverkat: 69 st., jämte vilka han tillverkat dem åt. Min far hade gjort hundratals spinnrockar. Far sa att han hade gjort så många spinnerockar som kunde stå i vängen. Han hade alltid att göra, och beställare fick vänta halva år.

Om faderns spinnrockssvarveri berättar sagesmannen följande: Far hade en "nickesvarv" (= stångsvarv). Snodden till den var av enkel-slagen lin, grov som en blyerts. Men de fick byta snodden en gång om dan. Det gick ej att sno ihop tre eller flera snoddar, ty de skulle rykt itu. Svarvstången var gjord av björk på 6 alnars längd och 2

ACC. N:R M. 12687:2.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

tum i fyrkant. Den var fäst vid bakre ändan i taket och en bit fram. Sedan löpte den i en hilla så att stängen kunde löpa fritt några tum. Efterhand som snodden under användandet rök itu eller slets sm försköts den nedåt, eller bands ihop. - Trampan var ett par alnar lång. På denna stångsvarv svarvades alla delar till spinnrocken utom hjulet, för vars tillverkning man hade en särskild anordning, varom mera nedan.

Träet till spinnrockarna köpte de på rot och högg själv upp det. Sedan skulle det ligga minst tre år och torka. Det träslag som användes till spinnrockarna var bok och ask. Endast till skruv, trissa, ruller, "nockatöj" och bröst huvudet användes björk. Men skulle spinnrocken göras av ask kostade den 1 kr mera, än om den var gjord av bok. Oftast var virket torkat i fyra år. Det lofttorkades på vintern och sommartiden ute. Det torkades även ovanpå kakelugnen $\frac{1}{2}$ timme innan det limmades.

Far gjorde en spinnrock i taget. Han började med de tre benen och sedan stöttorna som hjulet hänger i. Överst på stöttorna satt lösa tudor. De svarvades för sig och sedan tillsammans med stöttorna. Sedan började man med "boret" (bordet). Det var mycket noga att borra hålen rätt i boret till ben och stöttor. Far hade en särskild mall och vinkel som han lade till och borrade efter. Borren som användes var hemmagjorda. Först borrades med vanligt borr, sedan gjordes hålen

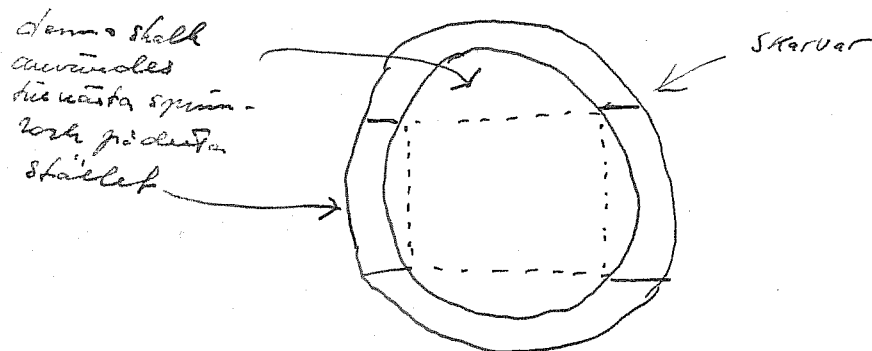
ACC. NR M. 12687:3.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

till passs med en "röskje", som var hemmasmidd. Den röskje som far använde är bevarad. Järnet är 48 cm långt, skaftet 35 cm. Då borrhningen var färdig sattes benen i och limmades med varmt lim, och därefter gjorde man likadant med stöttorna.

Svarvningen av hjulet vidtog därefter. Men det skedde på en särskild svarv. Ekrar och nav svarvades dock på stångsvaren. För hjulsvarvens utseende se teckning.

Virket till hjulet är $1\frac{1}{2}$ tums plankor, som klövs upp. Fyra bitar sattes ihopa genom att limmas och fixeras med st dymplingar. se fig.

De fyra bitarna är alltså olika stora: 2 större bitar och 2 mindre. De två mindre var avfall från tidigare gjorda spinnrockshjul. Innan hjulet svarvades högg man lite rent på utsidan så att det blev mindre att svarva. När man svarvade hjulet började man provisoriskt skä-

ACC. NR M. 12687:4

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ra av ytterkanterna och sedan skar man av skalkarna invändigt. Sedan hjulet var färdigsvarvat så när som på spåret för tråden isatte man nav och ekrar och sedan svarvades hjulet på nytt i den stora svarvstolen men med en mindre svarvdocka. Vid denna svarvning var hjulaxeln islagen men låst för att ej glatta. Så svarvades spåret till snoren jämte prydnadsritsen på kanten av hjulet. Det tog ungefär $\frac{1}{2}$ timme att svarva spåret för tråden och sedan $\frac{1}{2}$ timme för prydnadsringen. - Vid denna svarvning av hjulet på den stora svarvstolen hade man särskild hjälp med dragningen av svarven. En stovkarl kunde klara det, eller två ungdomar. - Sedan hjulet var färdigt svarvades bröstet och nockatöjet. Allra sist gjordes "staudaren". Huvudet är endast för linspånad. För blånor påsattes en klyka och för ull togs "staudaren" helt bort och ullen låg i knäet på den som spann. - Smidet till spinnrocken gjordes av en smed i Pershult, som smidde så länge han levde. Han kallades "rockasmed", och gjorde smiden till spinnrockar i stora satser. Far brukade köpa till 10 - 20 rockar smida på en gång. En sats kostade 35 öre år 1900. Den bestod av axel, pipejärn, 2 dubbar till att fästa trampan i benen och 2 ringar till att skona trampändarna. - Pipejärnet var dyrbarast. "Nockarna" böjde far själv av ståltråd. - Endast på särskild beställning målade han spinnrockarna. Priset var hos far 7 kr för en spinnrock av bok och 8 kr för en spinnrock av ask.

ACC. N:R M. 12687:5.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Rockasvarvare var det riktiga namnet på utövare av fars yrke. "Rocka-
drejare" var ett vedernamn. Far gjorde mest spinnrockar om vintern.
Han hade ett litet lantbruk också som krävde sin skötsel. Folk kom
från Örkelljunga, Rya och Hishults socknar och beställde spinnrockar.
Fars spinnrockar var omtyckta: "de hade fått ett or om se att de
bästa spinnerockarna kom från Pershult." Far hade en stämpel som han
slog in på bakänden av boret. Fars stämpel var JKS (Janne Karlsson).